

Ergenlerde Kendilik Algısı İle Psikopatoloji Arasında Bağlantı Var mı?

Dr. M. Haluk ÖZBAY¹, Dr. Sibel ÖRSEL², Dr. Asena AKDEMİR¹, Dr. Buket CİNEMRE³

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada bir ruh sağlığı ve hastalıkları kliniğine başvuran ergenlerin kendilerini algılama profillerinin başvurmamayan ergenlere (kontrol grubuna) göre farklı olup olmadığı sorusuna yanıt aranarak kendilik algısı ve psikopatoloji arasındaki bağlantı araştırılmıştır.

Yöntem: Çalışma kesitsel ve kontrol grubuyla karşılaştırmalı bir çalışmadır. Çalışmada SSK Ankara Eğitim Hastanesi Psikiyatri Kliniği Ergen Ünitesi Polikliniği'ne başvuran, çalışmaya dahil olma ölçütlerini karşılayan ergenler ve kliniğe başvurmamayan ergenlerden oluşan kontrol grubu olmak üzere iki grup bulunmaktadır. Her iki gruba da "Ergenler için Kendilik Algısı Profili (EKAP)" ve Ruhsal Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R) uygulanmıştır. İki klinisyen başvuran ergenlerle görüşerek psikiyatrik değerlendirmeyi yapmış ve DSM IV tanıları konulmuştur.

Bulgular ve sonuç: Ergen polikliniğine başvuranlar ve başvurmamayanlar arasında EKAP alt ölçeklerinde farklılık olup olmadığı varyans analizleriyle araştırılmıştır. Bu analizler sonucunda başvuranlar ve kontrol grubu arasında, EKAP'nin "ilişkilerdeki davranışlar" ve "kendine verdiği değer" alanlarında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ergenlik, kendilik algısı, psikopatoloji

SUMMARY: Is There Any Correlation Between Self-Perception and Psychopathology in Adolescence?

Objective: In this study, the relation between self-perception and psychopathology is examined trying to answer the question of whether the self-perception profiles of the adolescents who have admitted to an outpatient unit of a psychiatry clinic are different from those of the adolescents who have not.

Method: The study is a cross-sectional controlled study. There are two groups one of which is the group of adolescents who have admitted to the outpatient adolescent clinic of the Social Security Hospital of Ankara and the other is the control group. Self-Perception Profile for Adolescents (SPPA) and SCL-90-R were administered to the groups. DSM-IV diagnoses were made by two clinicians via interviews with adolescents. The differences in the domains of SPPA between two groups were assessed via multivariate and then univariate analysis.

Results and conclusion: In the domains of SPPA, the global self-worth and the behavior in the relationships, the adolescent group who has admitted to the psychiatry clinic was found to be significantly lower than that of the adolescent group who has not.

Key Words: Adolescence, self-perception, psychopathology

¹Doç., ²Uzm., SSK Ankara Eğitim Hastanesi Psikiyatri Kl., Ankara. ³Uzm., SSK Antalya Hastanesi, Antalya.

GİRİŞ

Ergenlerin psikolojisini anlamak, onlara verilecek danışma ve tedavi hizmetlerini yönlendirmek açısından önemlidir. 1980’lerde çocuk ve adölesan psikiyatrisi alanlarında tedavi yaklaşımları açısından önemli değişiklikler olmuştur. Ergenliğin bir kriz dönemi olmadığı ve psikolojik sorunların “adölesan kargaşası”ını yansıtmaktan çok bir hastalığın göstergesi olduğu yönündeki görüşün yerleşmesi bu değişimde önemli bir etken olmuştur (Paterson ve ark. 1997).

Ergenlik dönemindeki değişikliklerin neden ve nasıl ortaya çıktıklarını inceleyen, psikolojik gelişimlerini açıklamaya çalışan birçok kuram ve araştırma vardır. Bu kuramların ve araştırma sonuçlarının birbirine uyan, birbirini tamamlayan yönleri olduğu gibi birbirine zıt düşen yönleri de bulunmaktadır (Coleman ve Hendry 1991). Ergenlik dönemindeki değişimlerle ilgili olarak sık araştırılan konulardan biri de kendilik algısının gelişmesi ve psikopatolojiyle ilişkisi, tedavide nasıl kullanılacağıdır (Paterson ve ark. 1997). Bu alanda çalışan ve ergenliğin bir kriz dönemi olmadığı konusunda önemli çalışmaları olan Offer ve arkadaşları (1990), son yirmi yıl süresince ABD’ndeki değişik sosyal ve ekonomik gruplardan gelen ergenlerde, normal ergen gelişimini incelemişlerdir. Ruhsal açıdan sağlıklı ergenlerin, dünyayı algılama biçimlerini, psikolojik, sosyal, cinsellik, aile ve başatma alanlarını araştırdıkları bir çalışmanın sonuçlarına göre, ergenlerin büyük çoğunluğu (%80) bu dönemi fırtına ve stres dönemi olarak yaşamamakta ve erişkinliğe yumuşak bir geçiş yapmaktadırlar. Özbay ve arkadaşları (1991) da yaptıkları bir çalışmada, ergenlik döneminin bir çatışma, kriz veya çalkantı dönemi olmadığını, çalışan ve okuyan gençlerde karşılaştırmalı olarak göstermişlerdir. Ergenlik dönemini “kriz” şeklinde yaşayanların, kendilerini ideal kendiliklerine göre daha olumsuz algıladıkları ve bu grupta psikolojik huzursuzluğun yüksek düzeylerde olduğu belirtilmektedir (Evans ve ark. 1994).

Kendilik algısının gelişimi ve psikopatolojiyle ilişkisi konusunda çalışmalar yapan Harter, alana özgü çok-yönlü bir model ve model içinde kullanılabilecek bir ölçek geliştirmiştir (Granleese ve Joseph, 1994). Bu görüşe göre çocukluk ve erken ergenlik döneminde kendilik

yargıları büyük oranda toplumsal karşılaştırmalara, standart normlara, toplumsal benzerliklere, kişilerarası etkileşimlere ve toplumsal onaya bağlıdır (Damon ve Hart 1988). Ancak geç ergenlikte kişisel inançlara, içselleştirilmiş standartlar olarak da ifade edilebilecek kendilik tanımlamalarına geçiş olduğu ve bunlara paralel olarak kendilik algısının ergenlik döneminde bir ayrışma süreci içine girdiği belirtilmektedir. Kendilik, kategorilere ve özelliklere karşılık gelen tanımlamalar ve soyutlamalar geliştikçe oluşur. Bu şekilde ayrışma olduğunu gösteren önemli kanıtlardan biri de kendilik tanımlamalarının toplumsal roller ve ortamlara göre değişiklik göstermesidir. Alana özgü çok-yönlü modele göre geliştirilen ölçek Çocuklar İçin Kendilik Algısı Profili’nin yine Harter tarafından genişletilerek ergenler için düzenlenmiş bir versiyonudur (Hopkins ve Klein 1993).

Hasta olduğunu ya da danışma alması gerektiğini düşünen ya da başkaları tarafından böyle olduğu varsanılan ergenlerle böyle olmayanlar arasında kendilik algısı ve alanları açısından ayırtılmanın boyutu ne düzeydedir?

Evans ve arkadaşlarının yaptıkları ve psikopatoloji ile kendilik algısı alanlarının ilişkisini araştırdıkları bir çalışmada, 12 ve 16 yaş arasındaki 59 ergenden oluşan bir hasta grubuyla 60 kişiden oluşan kontrol grubu, Harter tarafından geliştirilen Ergenler İçin Kendilik Algısı Profili (EKAP) kullanılarak karşılaştırmışlardır (Evans ve ark. 1994). Araştırmanın sonunda normal gruptaki ergenlerin kendilerini, okul yeterliliği, iş yeterliliği, yakın arkadaşlıklar ve kendine verdiği genel değer alanlarında hasta grubuna göre anlamlı biçimde daha iyi buldukları saptanmıştır.

Evans, kendilik algısıyla ilgili gelişimsel bir kavram olan “kendilik bütünlüğü (self-complexity)” ve alana özgü kendilik algısı arasındaki bağıntıyı saptadığı çalışmasında, kendilik alanları ve psikopatoloji arasındaki bağıntıyı tartışmıştır. Kendilik algısının yaşla birlikte alanlara özgü hale geldiği ve bu alanların birbirinden bağımsızlaştırıldığını, bu ayrışmanın olmamasının bireylerde düşük kendilik bütünlüğüne işaret ettiğini belirtmektedir. Bu durumun ise sıklıkla psikopatolojiyle birlikte olduğunu destekleyen bulgular elde etmiştir (Evans 1994).

Bazı araştırmalarda benzer olarak kendilik

TABLO 1. Araştırma Grubunu Oluşturan Ergenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı.

Grup		Cinsiyet	N	%
Başvuranlar	Eksen I tanısı alanlar	Kız	29	21.0
		Erkek	17	12.3
	Eksen I tanısı almayanlar	Kız	66	47.8
		Erkek	26	18.8
		Toplam	138	100.0
Başvurmayanlar		Kız	128	61.0
		Erkek	82	39.0
		Toplam	210	100.0

saygısının ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde giderek arttığı gösterilmiştir (Chubb ve ark. 1997). Bazılarına göre ise kendilik, normal gelişimsel süreçlerin sonunda bir kere oluştuğunda değişime dirençli bir olgudur (Fertman ve Chubb 1992).

Biz bu çalışmada, bir ruh sağlığı ve hastalıkları kliniğine başvuran ergenlerin başvurmayan kontrol grubuna göre kendilerini algılamalarındaki farklılıkları ve psikopatoloji düzeyi ile kendilik algısı arasında bağıntıyı araştırmayı amaçladık.

YÖNTEM

Araştırma Grupları

Kesitsel ve kontrol grubuyla karşılaştırmalı olarak düzenlenen araştırmanın grupları 14-17 yaş grubunda, hastaneye başvuran ergenlerden oluşmaktadır. Başvuranların yaş gruplarına denk gelen öğrenim düzeyi saptanarak (8-11. sınıflar) buna denk gelen sınıflar kontrol grubu olarak seçilmiştir.

SSK Ankara Eğitim Hastanesi Psikiyatri Kliniği Ergen Ünitesi Polikliniği'ne psikiyatrik yardım almak amacıyla başvuranlar grubuna dahil olma ölçütleri şu biçimde belirlenmiştir; Polikliniğe ilk kez başvuru olması, 14 yaşından küçük, 17 yaşından büyük olmaması, son bir yıl içinde herhangi bir psikiyatrik tedavi almamış olması, öğrenimine halen devam ediyor olması, başvuru anında iki klinisyen tarafından yapılan değerlendirme ve psikolojik testlerden alınan sonuçlara göre zeka geriliği, öğrenme güçlüğü ya da bir psikotik bozukluk tanısı almaması, organik

bir hastalığı olmaması.

Kontrol grubu olan ikinci gruba, Ankara ili sınırları içinde bulunan ve sosyokültürel ve ekonomik özellikleri hastaneden hizmet alan sigortalı nüfusunun özelliklerine paralel olduğu düşünülen üç okulda öğrenim görmekte olan öğrenciler alınmıştır. Bu gruba dahil olma ölçütleri ise aşağıdaki gibidir; 14 yaşından küçük 17 yaşından büyük olmaması, 8-11. sınıflarda okuyor olması, son bir yıl içinde herhangi bir psikiyatrik tedavi almamış olması, SCL-90-R ile yapılan ruhsal belirti taramasında genel belirti alt ölçeği ortalamasının 1.47 ve üstünde olmaması.

Burada belirtilmesi gereken iki nokta bulunmaktadır. İlk grupta ergenlerin bir psikiyatrik yardım almak için ilk kez başvuruyor olmaları, araştırmaya alınırken gözönünde bulundurulmuş bir özelliktir. Herhangi bir psikiyatrik tedavinin kişinin kendilik algısı üzerindeki olası etkilerinin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

İkinci grupta da son bir yıl içinde psikiyatrik yardım almış olmak bir dışlama ölçütü olarak kullanılmış ve bu grubun sağlıklı bir grubu temsil etmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Normal dağılımda bulunan psikiyatrik rahatsızlığı olabilecek kişileri saptayabilmek için SCL-90-R uygulanarak "genel belirti indeksi" 1.47 ve üstünde olanlar (29 kişi) bu gruba alınmamıştır. Kesme noktasının saptanmasında örneklemin ortalama ve standart sapması (0.91 ± 0.56) temel alınmıştır (Dağ 2000). Böylelikle karşılaştırma yapabileceğimiz bu grup taranarak psikopatolojik açıdan riskli olanlar dışlanmıştır.

Yukarıda belirtilen araştırmaya alınma ve dışlama ölçütlerine göre oluşturulan çalışma grubunda ergen polikliniğine başvuran ergenler (n=138) ve kontrol grubu (n=210) olmak üzere toplam 378 kişi yer almıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın değerlendirme ölçekleri hastaneye başvuranların kendisi tarafından doldurulmuştur. Okullardaki öğrenciler de gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra ölçekleri kendileri doldurmuştur. Araştırmada üç tip veri toplama aracı (demografik bilgi formu, EKAP, SCL-90-R) kullanılmıştır. Aşağıda bu ölçeklerle ilgili bilgi verilmiştir.

TABLO 2. Tanıların Dağılımı.

Psikiyatri kliniğine başvuranların tanı dağılımı	N	%
Uyum Bozukluğu	9	6.5
Anksiyete Bozukluğu	5	3.6
Konversiyon Bozukluğu	16	11.6
Duygudurum Bozukluğu	5	3.6
Diğer	11	8.0
Eksen I tanısı almayanlar	92	66.7
Toplam	138	100

Demografik Bilgi Formu: Bu form deneklerin yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, gelir düzeyi, aile tipi gibi demografik özellikleri araştırarak sorulardan oluşmaktadır. Uygulamada kolaylık olması açısından bilgi formu aşağıda birazdan sözü edilecek olan Ergenler İçin Kendilik Algısı Profili'nin açıklama bölümünden hemen sonra gelen ayrı bir bölüm olarak düzenlenmiş ve birlikte verilmiştir.

Ergenler İçin Kendilik Algısı Profili (EKAP): EKAP, Harter (1988) tarafından geliştirilmiş olan Çocuklar İçin Kendilik Algısı Profili'nin (Self-Perception Profile for Children) yine Harter tarafından genişletilerek ergenler için düzenlenmiş bir versiyonudur. Profil, ergenin dokuz farklı alandaki yeterlilik düzeyini değerlendiren çok yönlü bir ölçüm aracıdır. EKAP'nin ölçtüğü bu alanlar, aynı zamanda profilin alt ölçeklerini oluşturmaktadır. Bu alt ölçekler ve neyi ölçtükleri aşağıda özetlenmektedir.

1. Okul Yeterliliği: Bu alt ölçek ergenlerin okul başarıları konusunda kendilerini nasıl algıladıklarını ve ne derece zeki bulduklarını ölçmektedir.

2. Toplumsal Kabul Görme: Burada ergenlerin, arkadaşları tarafından kabul görmeleri, popüler olmaları ve etraflarındakiler tarafından ne kadar çok sevildikleri ölçülmektedir.

3. Atletik Yeterlilik: Maddeler, kişinin sporadaki başarılarını ve atletik yeterlilik algısını değerlendirmektedir.

4. Fiziksel Görünüm: Bu alt ölçek, ergenlerin kendi görünümünü ve bedenlerinden ne derece memnun olduklarını ölçmektedir.

5. İş Yeterliliği: Bu alt ölçeğin maddeleri ergenlerin kendilerinin ne dereceye kadar mesleki

becerilere sahip olduklarına, yarım günlük işleri yapmaya hazır olduklarına ve varsa işlerini ne derece iyi yaptıklarına olan inançlarını değerlendirmektedir.

6. Romantik Çekim: Burada ise ergenlerin beğendikleri kişiler tarafından çekici bulunup bulunmadıkları, çıkmak istedikleri kişilerle çıkıp çıkmadıkları gibi konulardaki sorularla kendileriyle ilgili romantik çekim algıları ölçülmektedir.

7. İlişkilerdeki Davranışlar: Bu alt ölçek ergenlerin kendi davranışlarından ne kadar memnun oldukları, kendilerinden beklenen ya da doğru olanı ne kadar yaptıklarıyla ilgili algılarını değerlendirmektedir.

8. Yakın Arkadaşlık: Buradaki maddeler ergenlerin kişisel düşünce ve sırlarını paylaşabilecekleri yakın arkadaşlıklar kurma becerisiyle ilgili algılarını ölçmektedir.

9. Kendine Verdiği Değer: Son olarak bu alt ölçekte ergenin bir kişi olarak kendini ne kadar sevdiği, kendinden ve sürdürdüğü yaşamdan ne kadar memnun olduğu ele alınmaktadır. Vurgulanması gereken önemli bir nokta burada ölçülenin alana özgü bir yeterlilikten ya da genel bir yeterlilik algısından çok kişinin genel olarak kendi değerine ilişkin yargısı olduğudur.

EKAP'nin İngilizce orijinalinde iç tutarlılığı ifade eden alfa katsayısı boyutlara göre 0.78 ile 0.92 arasında değişmektedir. Ölçeğin ülkemize uyarlama çalışması Şahin ve Güvenç tarafından yapılmıştır. Şahin ve Güvenç'in EKAP'ni Türkiye'ye uyarlayarak yaptıkları çalışmada, bu katsayı tüm ölçek için hesaplanmış ve 0.88 olarak bulunmuş; 3 hafta arayla 130 kişilik bir örneklem grubunda gerçekleştirilen test-tekrar-test güvenilirlik katsayısı ise 0.87 olarak saptanmıştır (Şahin ve Güvenç 1996). Türkiye'de 197 lise öğrencisiyle EKAP kullanılarak yapılan bir başka pilot çalışmada güvenilirlik değerlendirmesinde test-tekrar-test güvenilirlik katsayıları (2 haftalık bir arayla) 0.75 ile 0.87 arasında, iç tutarlılık ise 0.77 ile 0.90 arasında bulunmuştur (Aşçı ve ark. 1997).

Ruhsal Belirti Tarama Listesi (Symptom Check List-90-Revised, SCL-90-R): Psikiyatrik belirtileri olan bireyleri, olmayanlardan ayırmak için kullanılan bu araç, Derogatis tarafından ge-

TABLO 3. Psikiyatri Kliniğine Başvuran ve Kontrol Gruplarında EKAP Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların Tek Yönlü Varyans Analiz Sonuçları.

Psikiyatri Polikliniğine Başvuranlar					
EKAP Alt ölçekleri	Eksen I tanısı alanlar	Eksen I tanısı almayanlar	Kontrol Grubu	F	post hoc
1. Okul yeterliliği	2.54 ± 0.73	2.68 ± 0.72	2.74 ± 0.63	1.80	–
2. Toplumsal kabul görme	2.80 ± 0.72	2.77 ± 0.72	2.73 ± 0.68	0.26	–
3. Atletik yeterlilik	2.43 ± 0.63	2.48 ± 0.77	2.54 ± 0.64	0.64	–
4. Fiziksel görünüm	2.66 ± 0.81	2.73 ± 0.83	2.64 ± 0.70	0.55	–
5. İş yeterliliği	2.70 ± 0.54	2.62 ± 0.69	2.72 ± 0.57	0.72	–
6. Romantik çekim	2.67 ± 0.68	2.63 ± 0.67	2.65 ± 0.60	0.14	–
7. İlişkilerdeki davranışlar	2.53 ± 0.78	2.73 ± 0.72	2.87 ± 0.65	5.52*	a<c
8. Yakın arkadaşlık	2.70 ± 0.82	2.88 ± 0.87	2.83 ± 0.74	0.84	–
9. Kendine verdiği değer	2.43 ± 0.81	2.50 ± 0.83	2.85 ± 0.64	11.50**	a=b<c

*p<0.05, **p<0.01

İştirilmiş, Türkçe’de geçerlik/güvenirlilik çalışması yapılmıştır (Dağ 1991). Deneklerden son 7 gün içinde bu maddelerde yer alan belirtileri ne düzeyde yaşadıklarını 5 puanlık bir (0 ile 4 arasında; 0=hiç yok, 1= çok az, 2= orta derecede, 3= oldukça fazla, 4= ileri derecede) Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirmeleri istenir. 90 maddeden ve 10 alt testten oluşmaktadır: somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlılık, depresyon, kaygı, öfke, öfke-düşmanlık, fobik anksiyete, paranoid düşünce, psikotizm ve ek maddeler. Türkçe versiyonunun test-tekrar-test güvenirlik katsayıları 0.78 ile 0.98 arasında değişmektedir (Öner 1997). Ölçeğin genel belirti düzeylerini farklı yaklaşımlarla gösteren üç genel göstergesi bulunmaktadır. Bunlar genel belirti indeksi (GBİ), pozitif belirti toplamı ve pozitif belirti düzeyidir. GBİ, boş bırakılanlar hariç tüm maddelere yapılan derecelemelerin ortalaması olup 0.00 ile 4.00 arasında değişen en önemli göstergedir.

SCL-90-R’nin geçerliğiyle ilgili olarak yapılan çalışma sonuçları bu testin genel olarak psikopatolojiyi ölçebileceği, fakat alt ölçeklerin birbirinden farklı psikiyatrik belirti gruplarını ayırt edemeyeceği; ancak bir bütün olarak “psikiyatrik belirtiselliği” çok iyi gösterecek bir yapı geçerliğinin bulunduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Dağ 2000).

İşlem

Araştırmanın verileri Aralık 1998 ile Mayıs 1999 tarihleri arasında toplanmıştır. Bu tarihler

arasında SSK Ankara Eğitim Hastanesi Psikiyatri Kliniği Ergen Ünitesi’ne başvuran ergenler ve psikiyatri kliniğine başvurmayan öğrencilerden oluşan kontrol grubuna EKAP ve SCL-90-R uygulanmıştır. Bu uygulama yukarıda belirtildiği gibi bir ilköğretim okulu ve iki lisede, okul yönetimi, öğretmen ve öğrencilerin onayı alınarak yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmadaki verilerin istatistiksel değerlendirilmesi SPSS (Statistical package for social sciences) 10.0 bilgisayar programı kullanılarak yapılmıştır.

Psikiyatri kliniğine başvuran ergenler (tanı alan/tanı almayan gruplar) ve kontrol grubu, EKAP ve SCL-90-R alt ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar açısından yaş faktörünün covariate olarak kullanıldığı çok yönlü (MANCOVA) ve tek yönlü varyans analizleri ile karşılaştırılmıştır. Post-hoc analizlerde Tukey HSD testi seçilmiştir. İki grup arasındaki SCL-90-R ve EKAP alt ölçekleri arasındaki bağıntı Pearson bağıntı analizi ile araştırılmıştır.

Verilerin analizi sırasında anlamlılık düzeyi olarak p<0.05 kabul edilmiştir.

BULGULAR

Ergen polikliniğine başvuran ergenlerin %68.8’i kız, %31.2’si erkek; başvurmayan ergenlerin ise %61.0’ı kız, %39.0’ı erkektir. Araştırma

grubunu oluşturan ergenlerin cinsiyete göre dağılımı Tablo 1’de gösterilmektedir. Başvuran ve kontrol grupları arasında cinsiyet dağılımı açısından farklılık saptanmamıştır (χ^2 :2.25, df:1, $p>0.05$).

Araştırma örnekleminde yer alan ergenlerin eğitim süreleri tanı alanlarda (9.07 ± 2.64 yıl), başvuran ve tanı almayan grupta (9.14 ± 2.86 yıl), kontrol grubunda ise (9.46 ± 1.05 yıl) olarak saptanmıştır, bu açıdan gruplar arasında istatistiksel farklılık saptanmamıştır (F: 1.35, $p>0.05$). Gelir dağılımı açısından gruplar arasında farklılık yoktur (χ^2 :2.56, $p>0.05$).

Gruplar arasında yaş dağılımında anlamlı derecede istatistiksel farklılık saptanmıştır (F: 16.98, $p<0.05$). Post-hoc değerlendirme sonucunda kontrol grubu yaş ortalamaları açısından (15.01 ± 1.06), kliniğe başvuran gruplardan (15.67 ± 1.12 , 15.70 ± 1.02) farklıdır.

Tanı dağılımı Tablo 2’de yer almaktadır. DSM-IV eksen I tanısı konulmayan 92 kişi (%66.7) “V71.09; Eksen I’de herhangi bir tanı yoktur ya da herhangi bir durum tanımlanmamıştır” kapsamında değerlendirilmiştir.

Kliniğe başvuranların oluşturduğu gruplar ve kontrol grubu, SCL-90-R alt ölçekleri ve genel belirti indeks ortalamaları açısından yaşın covariate olarak alındığı çok yönlü varyans analizi (MANCOVA) uygulanması sonucunda istatistiksel olarak anlamlı derecede farklı bulunmuştur (Pillai’s trace (F): 7.50, $p<0.01$). Yine yaşın covariate olarak alındığı tek yönlü varyans analizleri, ergen polikliniğine başvuranların belirti taramasında, kontrol grubuna göre tüm alt ölçeklerde ve genel belirti indeksinde daha yüksek puanlar aldıklarını; başvuranlar arasında ise tanı alan ve almayan gruplar arasında fobik kaygı alt ölçeği dışında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olmadığını ortaya koymuştur.

Kontrol ve kliniğe başvuran gruplarda SCL-90-R genel belirti indeks ortalamaları, tanı alan grupta 1.41 (ss: 0.77); tanı almayan grupta 1.26 (ss:0.65) kontrol grubunda ise 0.75 (ss: 0.37) olarak saptanmıştır.

Her iki grubun EKAP alt ölçeklerinden aldığı puanların ve yaşın kovaryant olarak alındığı çok yönlü varyans analizi (MANCOVA) sonucunda

gruplar birbirinden farklı bulunmuştur (Pillai’s trace) (F: 2.33, $p<0.01$). Yine yaşın kovaryant olarak alındığı tek yönlü varyans analizleri sonucunda kliniğe başvuran ve tanı alan grup “ilişkilerdeki davranışlar” alt ölçeğinde kontrol grubundan (F: 5.52, $p<0.05$); “kendine verdiği değer” alt ölçeğinde ise kliniğe başvuran iki grup, kontrol grubundan istatistiksel açıdan anlamlı derecede düşük puan almışlardır (F:11.50, $p<0.01$) (Tablo 3).

TARTIŞMA

Kendilik alanlarına EKAP alt ölçekleriyle bakıldığında başvuran ve başvurmayan gruplar birbirinden farklı bulunmuştur. Ergen polikliniğine başvuranların kontrol grubuna göre “ilişkilerdeki davranışlar” ve “kendine verdiği değer” alanlarında kendilerini daha olumsuz algıladıkları saptanmıştır. Evans (1994) yatan hasta ergenlerle normal ergenleri kendilik algıları açısından karşılaştırdığı çalışmasında, hasta olan grubun okul yeterliliği, iş yeterliliği, yakın arkadaşlıklar ve kendine verdiği genel değer alanlarında anlamlı biçimde düşük puanlar aldıklarını göstermiştir. Bizim araştırmamızla ortak olan bulgu, başvuran grubun, kontrol grubuna göre daha düşük bir genel kendilik değeri olduğudur. Evans (1994), yeterlilik ve ilişkilerle ilgili alanlarda algılanan eksiklerin daha genel ve düşük bir kendilik değeriyle ilişkili olduğunu düşünmektedir. Ona göre psikopatolojisi olan ergenlerin, genel bir kendilik değeri oluştururken güçlü ve zayıf yanlarını dengeleme kapasiteleri düşüktür. Bu çalışmanın sonuçları okul, iş yeterliliği, yakın arkadaşlık gibi işlevsellik ve yeterlilik alanlarında iki grup arasında farklılık olduğu yönündedir.

Ergenin kendilik değerinde azalma psikopatoloji olasılığında artmayı gösterebilir. King ve arkadaşları (1993) da çalışmalarında düşük kendilik değerinin psikopatolojiyle ilişkili olduğunu saptamışlar, hastalardaki depresyon şiddetiyle kendilik alanlarındaki bağıntıya dikkat çekmişlerdir. Evans’ın (1994) çalışmasında depresyon, psikoz ve anksiyete bozukluğu gibi tanılarla izlenen yatan ergen grubunun çalışmaya alındığı, bu nedenle bizim çalışmamızdan farklı olarak işlevsellik ve yeterlilik alanlarında daha düşük kendilik değeri saptandığı ileri sürülebilir. Bu durumda genel bir psikopatoloji ve kendilik algısı arasın-

daki bağıntıdan söz etmek yerine tanı ve hastalığın şiddetine göre kendilik alanlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Çalışmamızda saptadığımız genel kendilik algısındaki düşüklük “psikiyatri polikliniğine bir problem olduğunu hissederek başvurma” düşüncesinin ergenin kendine verdiği değerde azalmaya yol açtığı yönünde yorumlanabileceği gibi mevcut rahatsızlığının, ergenin kendilik algısında bozulmaya yol açabileceği ya da tersi düşük bir kendilik değerlendirmesinin rahatsızlığa yol açabileceği şeklinde de yorumlanabilir.

Kendilik algısını gelişimsel açıdan ele alanlar, düşük kendilik değerinin gelişimin bir döneminde olabileceğini, genel yaklaşımdan çok alana özgü kendilik algılarına bakmanın psikopatolojiyle olan bağıntıyı aydınlatmada daha yol gösterici olabileceğini belirtmektedirler. Öte yandan kendilik algısının daha erken dönemlerde oluştuğu ve gelişimle değişmediği ve kendilik algısındaki düşüklüğün emosyonel problemlere yol açabileceği görüşü geleneksel görüşte yer almaktadır (King ve ark. 1993; Evans ve ark. 1994; Chubb ve ark. 1997; Hopkins ve Klein 1993). Granleese ve Joseph (1994), 8 ve 11. yaşlarda değerlendirdikleri grupta, her iki yaş grubunda genel kendilik algıları arasındaki bağıntının yüksekliğine dikkat çekmişlerdir. Diğer alanlara özgü kendilik algılarında yaşla değişim olurken genel kendilik algısında bu durumun gözlenmediğini belirtmektedirler.

Yukarıdaki bulguların daha iyi yorumlanabilmesi için psikiyatri kliniği dışındaki kliniklere başvuran ergenlerin kendilik algılarının değerlendirilmesi, psikopatolojiyle olan bağıntının araştırıldığı çalışmalarda tanı ve hastalık şiddeti gibi değişkenlerin de gözönüne alınması gereklidir. Ayrıca kesitsel olarak yapılan çalışmalar yanında uzamsal olarak yapılacak çalışmalar da kendilik algısının gelişimsel yönünün aydınlatılmasında yardımcı olacaktır.

Psikiyatri polikliniğine başvuran grup DSM-IV’e göre değerlendirildiğinde %66.6’sı tanı almamıştır.

SCL-90-R genel belirti indeksi açısından

gruplar değerlendirildiğinde, tanı alan ve almayan gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılığın olmadığı ve her iki grubun kontrol grubundan farklı olduğu saptanmıştır. Psikiyatri kliniğine başvuran gruplarda genel belirti indeksi ortalamaları sırasıyla tanı alan grupta 1.41, tanı almayan grupta ise 1.26 olarak bulunmuştur. Benzer bir araştırma grubuyla çalışan Çuhadaroglu, bir üniversitenin sağlık merkezine psikiyatrik sorunlarla başvuran 100 ergenle yaptığı çalışmada genel belirti indeksi ortalama puanını 1.28 olarak bulmuştur (Çuhadaroglu 1986). Dağ (1991), SCL-90-R’nin geçerlik ve güvenirliğini araştırdığı çalışmasında üniversite öğrencileri için ortalama 1.00 genel belirti puanını baz olarak alınabileceğini ya da örneklemden elde edilen ortalama ve standart sapmaların kullanılabileceğini önermektedir (Dağ 1991, Dağ 2000). Çalışmamızda ikinci yol izlenerek örneklemden elde edilen ortalama ve standart sapmalar kullanılmıştır. SCL-90-R altölçeklerinin psikiyatrik belirti gruplarını ayırt edemeyeceği, ancak bir bütün olarak “psikiyatrik belirtiselliği” gösterebilecek yapı geçerliğinin bulunduğu, SCL-90-R’nin genel olarak psikopatolojiyi ölçebileceği ve geçerliliği bulunduğu şeklinde yorumlanmıştır (Dağ 2000). Ergen polikliniğine başvuran ve DSM-IV tanısı konmayan grubun genel belirti indeksi puanlarının, kontrol grubundan istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksek olması iki açıdan yorumlanabilir. Birincisi ergenlerin “bir alanda sorun” hissederek psikiyatrik hastalık ölçütleri ortaya çıkmadan başvurdıkları ve klinisyenin bu durumu saptamakta zorlandığı ya da ikinci olarak DSM-IV tanı ölçütlerinin ergenleri değerlendirmekte yetersiz olabileceğidir. Bu noktanın belirlenmesi için bu grubun izlenmesi gereklidir. Ergen polikliniklerinde “DSM-IV tanısı konmayan ama başvurma ihtiyacı hisseden” gruba nasıl yaklaşılabileceğinin belirlenmesi açısından bu bulgunun değerlendirilmesi önemlidir. Kendilik algısı açısından bu durum değerlendirildiğinde “ilişkilerdeki davranış” alt ölçeğinde yalnızca tanı alan grubun kontrol grubundan istatistiksel açıdan farklı olduğu, kendiliğin genel değerlendirmesinde ise her iki grupta kontrol grubundan anlamlı derecede düşük puan aldığı gözlenmiştir.

KAYNAKLAR

Aşçı FH, Gökmen H, Tiryaki G ve ark. (1997) Self-concept and body image of Turkish high school male athletes and non athletes. *Adolescence*, 128:959-968.

Chubb NH, Fertman CI, Ross JL (1997) Adolescent self-esteem and locus of control: a longitudinal study of gender and age differences. *Adolescence*, 125:113-129.

Coleman JC, Hendry L (1991) *The Nature of Adolescence*, 2. baskı, Londra. Routledge.

Çuhadaroğlu F (1986) Üniversite öğrencilerinde psikiyatrik semptom dağılımı. XXII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları, 29 Ekim-1 Kasım, Marmaris.

Dağ İ (1991) Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2: 5-12.

Dağ İ (2000) Belirti Tarama Listesi, Psikiyatride Kullanılan Ölçekler. Aydemir Ö, Köroğlu E (Ed), Ankara. Hekimler Yayın Birliği.

Damon W, Hart D (1988) *Self Understanding in Childhood and Adolescence*, New York. Cambridge University Press.

Evans DW, Noam GG, Wertlieb D ve ark. (1994) Self-perception and adolescent psychopathology: a clinical-developmental perspective. *Am J Orthopsychiatry*, 64:293-300.

Evans DW (1994) Self-complexity and its relation to development, symptomatology and self-perception during adolescence. *Child Psychiatry Hum Dev*, 24:173-182.

Fertman CI, Chubb NH (1992) The effects of a psychoeducational program on adolescents' activity involvement, self-esteem and locus of control. *Adolescence*, 27:517-526.

Granleese J, Joseph S (1994) Reliability of the Harter Self-Perception Profile for children and predictions of Global Self-Worth. *J Genet Psychol*, 155:487-492.

Harter S (1988) Issues in the assessment of the self-concept of children and adolescents. *Childhood Assessment: Through the Eyes of a Child*, A. La Geca (Ed.), New York. Allyn and Bacon.

Hopkins HR, Klein HA (1993) Multidimensional self-perception: linkages to parental nurturance. *J Gen Psychology*, 154:465-473.

King AC, Naylor WM, Segal GH ve ark. (1993) Global-self worth, specific self-perceptions of competence, and depression in adolescents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 32:745-752.

Offer D, Ostrov E, Howard KI ve ark. (1990) Normality and adolescence. *Psychiatr Clin North Am*, 13:377-389.

Öner N (1997) Ruhsal belirti tarama listesi (SCL-90), Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler, 3. baskı, İstanbul. Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, s. 461-464.

Özbay H, Şahin N, Hınçal G ve ark. (1991) Ergenlikte benlik imajı: çalışan ve öğrenci ergenler arasında karşılaştırmalı bir çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2:82-95.

Paterson R, Bauer P, McDonald CA ve ark. (1997) A profile of children and adolescents in a psychiatric unit: multidomain impairment and research implications. *Aust N Z J Psychiatry*, 31:682-690.

Şahin D, Güvenç GB (1996) Ergenlerde aile algısı ve benlik algısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11:3832.

YAZARLARA DUYURU

- Gönderilen yazılar Türk Psikiyatri Dergisi kurallarına göre yazılmış olmalıdır. Yazıların gönderilmeden önce, dergi kurallarına uygunlukları açısından yazarlara bilgi sayfasından yararlanılarak kontrol edilmesi gereklidir. Değerlendirme aşamasında öncelikle yazının Dergi'nin kurallarına uyup uymadığına dikkat edilecektir.
- Türk Psikiyatri Dergisi'ne gönderilen yazıların İngilizce anahtar sözcüklerinin Index Medicus'da yer alan anahtar sözcükler arasından seçilmesi gerekmektedir. Türkçe anahtar sözcükler, İngilizce anahtar sözcüğün tam Türkçe karşılığı olmalıdır. Kullandığımız anahtar sözcüğün Index Medicus'da yer alan anahtar sözcükler arasında olup olmadığını internette NLB MeSH Browser (Medical Subject Headings) sayfasından kontrol edebilirsiniz.
- Medline taramalarından ulaşılan makalelerin özetleri kaynak olarak gösterilmemelidir.
- Türkçe ve İngilizce özetler belirtilen sözcük sayısı aralığında olmalıdır.